

Nederland in oorlogstijd

EEN ODE AAN FRANS MEIJER

Stichting 1940-1945

© 2018 - STICHTING 1940-1945
partner van Arq Psychotrauma Expert Groep

1940 NEDERLAND IN OORLOGSTIJD 1945

In september 1945 nodigde Stichting 1940-1945 met oproepen in de pers Nederlandse kunstenaars uit een eenvoudige schets te maken voor een ontwerpaffiche, dat de aandacht op de Stichting moest vestigen. In de loop der jaren hebben diverse kunstenaars een groot aantal kleurrijke affiches ontworpen voor de inzamelingsacties van Stichting 1940-1945. Een van hen was de graficus Frans Meijer.

Meijer, die een drukkerij had aan de Amstel in Amsterdam, ontwierp in 1946 het affiche '1940 Nederland in oorlogstijd 1945'. Het werd door Stichting 1940-1945 op grote schaal in rollen verspreid via de districtskantoren van de Stichting en was bestemd voor de werving van contribuanten. Het werd opgehangen in scholen en bedrijven en werd ook voor één gulden verkocht aan particulieren. De verspreiding van het affiche duurde tot 1955, het jaar waarin de laatste landelijke inzamelingsactie voor Stichting 1940-1945 werd gehouden.

'1940 Nederland in oorlogstijd 1945'¹ is een kaart van Nederland van 71 x 101 centimeter (schaal 1: 500.000). Het centrale kaartbeeld wordt omringd door een aantal (20) ovale medaillons (diameter circa 19 centimeter) die het publiek moesten aanspreken op oorlogsgebeurtenissen die toen nog vers in het geheugen lagen.

¹ Gegevens zijn ontleend aan: Kok, J.D.A., *De Tweede Wereldoorlog in Nederland. Een 'beeldige' samenvatting van een moeilijke periode in kaart gebracht door de Stichting 1940-1945*, in: *Caert-Thresoor. Tijdschrift voor de Geschiedenis van de Kartografie*, 31e Jaargang 2012-3, pp. 85-90.

Stichting
1940-1945
Vrijheidskracht 1945
Amsterdam

Beschrijving

Het centrale kaartbeeld kan worden onderverdeeld in:

1. Algemeen
2. De Duitse inval
3. De oorlogssituatie
4. De overwinning komt in zicht
5. De bevrijding

1. Algemeen

De kaart heeft twee kompasrozen van verschillend formaat. De rozen zijn ingedeeld met 16 respectievelijk 8 kompasstreken en hebben beide een “fleur-de-lys” om het noorden aan te geven. Een cartouche vermeldt het toenmalige adres van Stichting 1940-1945 en vertoont een allegorische verbeelding van de Nederlandse leeuw, die met touwen gekneveld op de grond ligt en door de Nederlandse maagd met een mes wordt verdedigd tegen de aanvallen van de Duitse adelaar (afb. 1).

Afb. 1

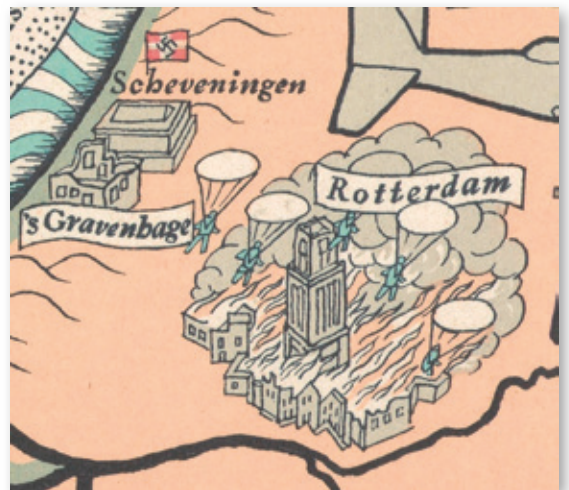

2. De Duitse inval

De Duitse inval wordt in beeld gebracht door een binnenvallende Duitse colonne infanterie gevolgd door een tank. Een Duitse soldaat met een steelgranaat zweeft daarboven, evenals vier Junckers-52 vliegtuigen waaruit parachutisten zouden springen (afb. 2).

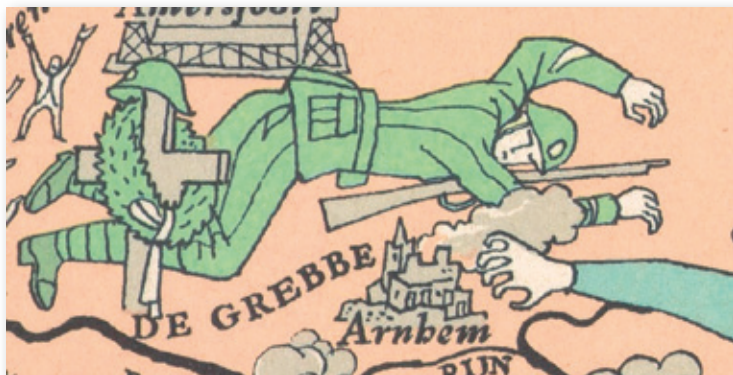

Afb. 2

Afb. 3

De stad Rotterdam staat in brand en de parachutisten van de aanval op Den Haag zijn te zien (afb. 3). De Slag bij de Grebbeberg wordt door een liggende soldaat gesymboliseerd (afb. 4).

Afb. 4

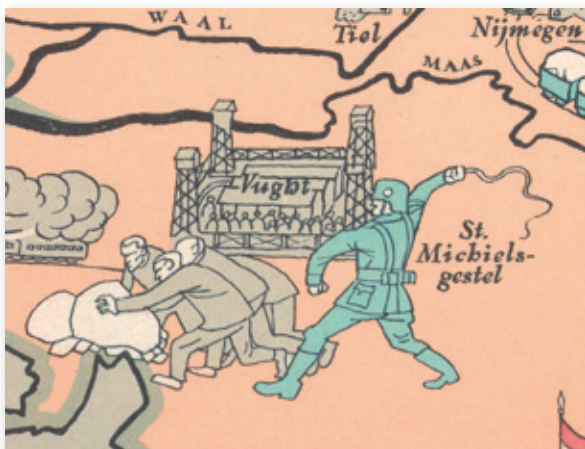
3. De oorlogssituatie

De oorlogssituatie komt aan bod met de Engelandvaarders die in kleine scheepjes over de Noordzee vluchten en de aangelegde mijnengordel voor de kust als deel van de 'Atlantik-Wall' (afb. 5).

Afb. 5

Op verschillende plaatsen zijn hakenkruizen te zien en het 'Oranjehotel', de beruchte gevangenis in Scheveningen, het kamp in Vught met de Duitse knoet, het doorgangskamp Amersfoort en kamp Westerbork zijn ingetekend. Sint Michielsgestel verwijst naar het gijzelaarskamp (afb. 6).

Afb. 6

De executie van verzetsdeelnemers in de duinen (afb. 7) en het als represaille wegvoeren van alle mannen uit het Gelderse dorp Putten zijn afgebeeld (afb. 8).

Boven de Noordzee vliegen twee Geallieerde bommenwerpers richting Duitsland (afb. 9).

Afb. 7

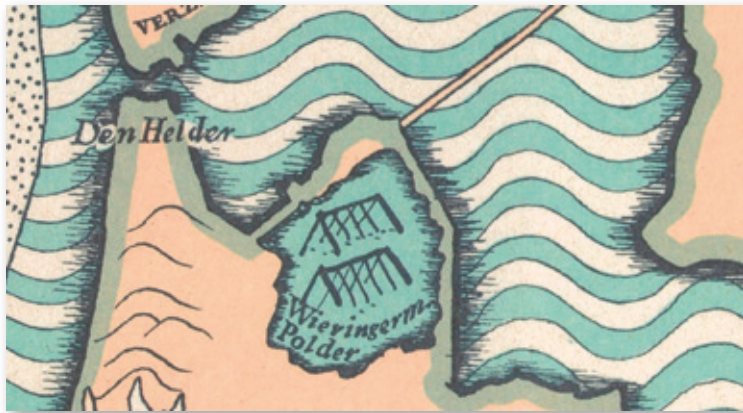
Afb. 8

Afb. 9

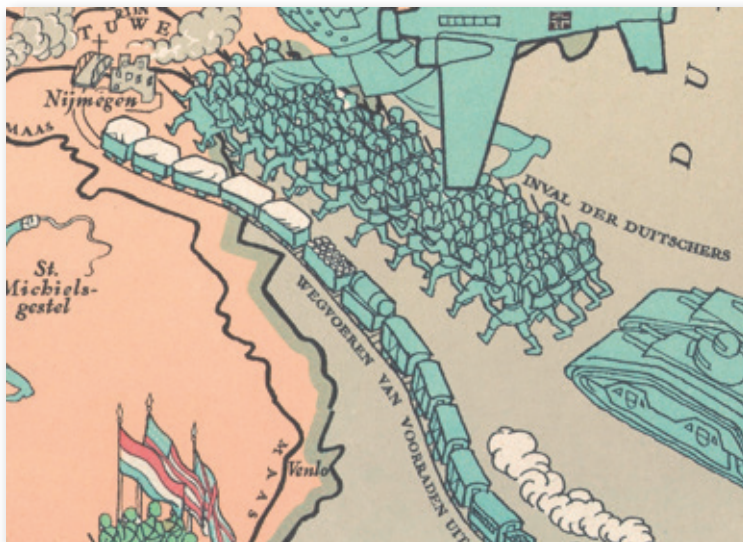
4. De overwinning komt in zicht

Dat de oorlog ten einde loopt, blijkt onder andere uit de innundatie van de Wieringermeerpolder door de Duitsers (afb. 10). Ook het onder water zetten van Walcheren na Engelse bombardementen is ingetekend.

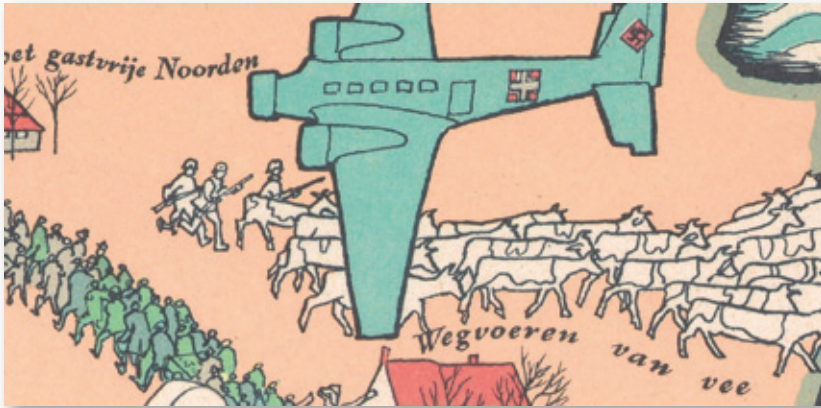
Afb. 10

Bij Nijmegen rijdt de stroomtrein, die Nederlandse voorraden naar Duitsland brengt (afb. 11).

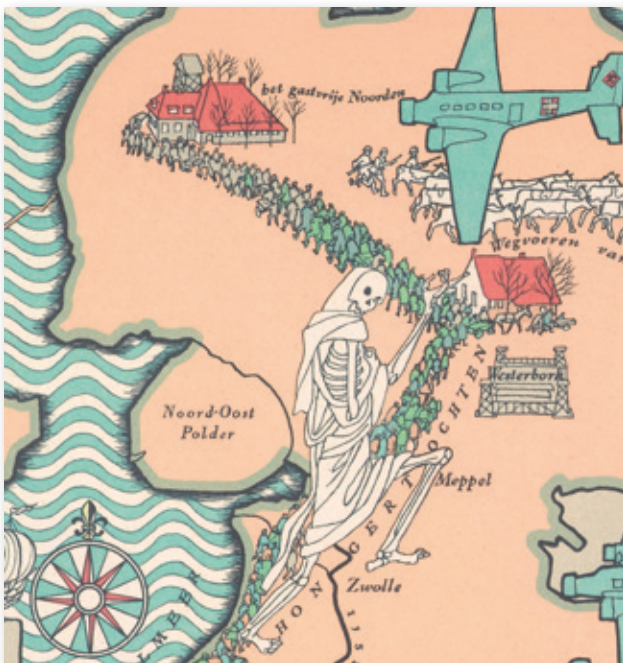
Afb. 11

Uit Friesland wordt vee weggevoerd richting het oosten (afb. 12).

Afb. 12

Veel evacués uit frontgebieden werden opgevangen in ‘het gastvrije Noorden’ en het gebrek aan voedsel in het westen van het land leidde tot hongertochten waar de ‘Dood’ meereisde (afb. 13).

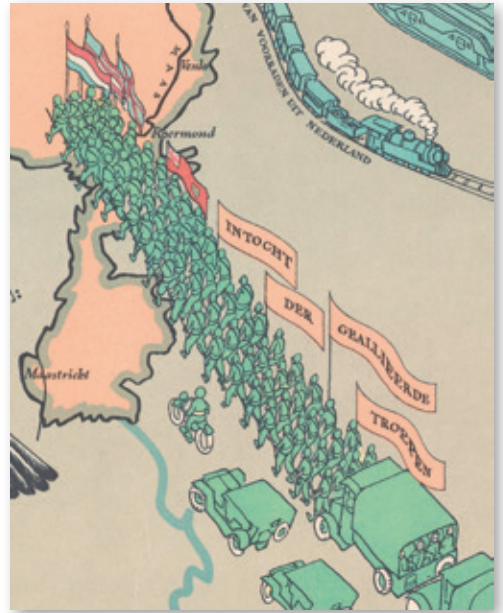

Afb. 13

5. De bevrijding

Aan de bevrijding zelf wordt ook aandacht geschonken. De in het zuidoosten oprukkende Geallieerde legers voeren de vlaggen van de bevrijders, evenals de Nederlandse vlag (afb. 14).

Na de bevrijding van Zeeuws-Vlaanderen keerde koningin Wilhelmina terug op Nederlandse bodem (afb. 15).

Afb. 14

Afb. 15

Boven Utrecht vliegt een Geallieerde bommenwerper: op de juichende bevolking regent het pakketten met Zweeds wittebrood en Amerikaans eipoeder (afb. 16).

Afb. 16

Vignetten

De 20 vignetten, beginnend met het vignet links boven en vervolgens de andere, de wijzers van de klok volgend, dragen alle een tekst in dichtvorm.

- Afb. 17: Hongerwinter 1944-1945: lange rijen wachtende mensen voor de gaarkeukens.
- Afb. 18: Geen hout, geen kolen, geen vuur om te koken.
- Afb. 19: Verzet op de universiteiten en hogescholen.
- Afb. 20: De Duitsers zetten de Wieringermeerpolder onder water en hadden plannen voor nog meer inundaties.
- Afb. 21: Naar schatting 20.000 mensen zijn in de Hongerwinter 1944-1945 door voedselgebrek gestorven. Kort voor de Duitse capitulatie kwamen de Geallieerden met de Duitsers overeen dat bommenwerpers voedsel mochten droppen.
- Afb. 22: De Geallieerde bevrijders werden door juichende menigten onthaald.
- Afb. 23: Joodse medeburgers werden onder andere gedwongen een “J” in hun pas te hebben en een gele ster op al hun kleding te dragen. Vanaf 1942 werden de Joden systematisch vervolgd en naar Duitse concentratiekampen getransporteerd. Van de circa 140.000 Joden die in Nederland leefden, vonden er ongeveer 100.000 de dood.
- Afb. 24: Berichten – al dan niet versleuteld – werden naar Londen gestuurd ten behoeve van de Nederlandse regering in ballingschap en de oorlogvoering in het algemeen.
- Afb. 25: In de kerken werd het verzet in het algemeen gesteund en vaak ook actief bedreven.
- Afb. 26: De illegale pers vormde voor velen een bron van inspiratie en bemoediging.

- Afb. 27: Honderdduizenden Nederlanders werden gedwongen tewerkgesteld in Duitsland.
- Afb. 28: Sabotage werd streng bestraft, maar kon door de Duitsers niet worden verhinderd.
- Afb. 29: Om het verzet van de Nederlandse troepen te breken, werd het centrum van Rotterdam op 14 mei 1940 door de Duitsers gebombardeerd.
- Afb. 30: Tijdens de Hongerwinter werden vanuit het westen van het land verre tochten gemaakt om bij boeren bezittingen tegen voedsel te ruilen.
- Afb. 31: De activiteiten van de gevreesde Gestapo (Geheime Staatspolizei), met name het opsporen van gezochte personen, werden steeds verder opgevoerd.
- Afb. 32: Gedurende de oorlog ontstond een groot gebrek aan brandstof. Bomen werden clandestien omgehakt, deuren en kozijnen werden uit huizen gesloopt en opgestookt.
- Afb. 33: Vele duizenden Nederlanders – Joden, verzetsdeelnemers, gijzelaars – hebben onder bijzonder zware omstandigheden gevangen gezeten in concentratiekamp Vught.
- Afb. 34: De Duitsers hielden grootscheepse razzia's, waarbij hele straten en wijken werden afgezet en huizen werden binnengedrongen en doorzocht.
- Afb. 35: Bij onraad zochten onderduikers zo snel mogelijk hun toevlucht in al dan niet speciaal aangelegde ruimtes.
- Afb. 36: Gaandeweg de bezetting kreeg het verzet steeds meer de beschikking over wapens en nam het gewapend verzet toe.

Afb. 17

Afb. 18

Afb. 19

Afb. 20

Afb. 21

Afb. 22

Afb. 23

Afb. 24

Afb. 25

Afb. 26

Afb. 27

Afb. 28

Afb. 29

Afb. 30

Afb. 31

Afb. 32

Afb. 33

Afb. 34

Afb. 35

Afb. 36

